

– довічне позбавлення волі. Тут ідеться про випадок, коли колабораційна діяльність привела до загибелі людей або настання тяжких наслідків.

Питання відповідності розміру покарання тяжкості вчиненого злочину, передбаченого ст.. 111–1 КК України потребує подальшого вивчення й вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (у ред. від 10.06.2018). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.06.2022).
2. Єдиний реєстр досудових розслідувань. URL: <https://erdr.gp.gov.ua/erdr/erdr.web.system.LoginPage.cls>
3. Колабораційна діяльність: 7 форм нового злочину. URL: <https://zib.com.ua/ua/150944.html>
4. Албул С. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. URL: <http://oduvs.edu.ua/news>

URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-13>

Рубащенко Микола Анатолійович

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри кримінального права №1,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМАТИКА ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ ТА ПУБЛІЧНИХ ЗАПЕРЕЧЕНЬ: СУДОВО-ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА І КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Унаслідок прийняття та набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року чинний КК України було доповнено

ст. 111–1, яка передбачає відповідальність за колабораційну діяльність. У частині 1 цієї статті було криміналізовано два види діянь.

Перший із них – це давно відоме кримінальному праву України інформаційне діяння – публічні заклики, а саме публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. Другий – це раніше невідомий вітчизняному кримінальному праву різновид інформаційного діяння – публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України.

Інформаційна природа цих діянь обумовлена тим, що обов'язковою ознакою колабораційної діяльності, вчинюваною у вказаних формах, є предмет кримінального правопорушення – інформація відповідного змісту. Форми її передачі (представлення) можуть бути різними. Як правило, має місце вербальне її транспортування за допомогою усного чи письмового мовлення. Оскільки більшість юристів не володіють спеціальними знаннями з лінгвістики, то виникає потреба в залученні експертів. У цьому зв'язку експертам та правозастосувачу слід мати на увазі таке:

1) предметом цього кримінального правопорушення є інформація, що має у своєму складі заперечення або заклик відповідного змісту. Така інформація обов'язково містить два елементи в сукупності: а) при публічному запереченні – вказівку на відповідний, вказаний у ч. 1 ст. 111–1 КК факт (1) і заперечення цього факту (2); б) при публічному заклику – вказівку на зазначене у ч. 1 ст. 111–1 КК діяння (1) і схилення (спонукання) до його вчинення (2);

2) заклик – це інформаційне діяння, яка полягає у висловленні (повідомленні) адресату в будь-якій формі інформації, зміст якої спрямований викликати в нього бажання (намір) учинити дії чи бездіяльність, зазначені у ч. 1 ст. 111–1 КК. Заперечення – це інформаційне діяння, яка полягає у висловлюванні (повідомленні, проголошенні) у будь-якій формі інформації, змістом якої є непогодження,

висловлення незгоди щодо існування/дійсності факту збройної агресії проти України та/або встановлення й утвердження тимчасової окупації частини території України;

3) заклик завжди має спонукальну (схиляльну) природу, тобто йдеться не просто про вираження особою своїх поглядів та доведення своєї позиції до відома адресату, але й про інформаційний вплив на адресат. Схилення може бути як явним («потрібно...», «слід...», «ми повинні...» і т. д.), так і прихованим за більш складними лінгвістичними конструкціями, бути так би мовити розлитим у тексті, чи різних його частинах. В останньому випадку якраз і виникає потреба у використанні спеціальних знань (та призначенні експертизи відповідно). Явні (очевидні) заклики можуть бути оцінені правозастосувачем і без звернення за допомогою до експерта. Не дарма чинний КПК України не передбачає випадків обов'язкового призначення судово-лінгвістичної експертизи.

Заперечення на відміну від заклику може й не містити спонукального (схиляльного) компоненту відомостей і полягати виключно у висловленні своєї думки, позиції чи ставлення в т. ч. без намагання викликати в інших осіб бажання заперечувати відповідні факти;

4) публічність передбачає зверненість (повідомлення) інформації, що містить заклик, до широкого (значного) кола осіб. І хоча у примітці до ст. 111–1 КК законодавець надав визначення публічності як поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації, невизначене коло осіб слід розуміти не як кількісну невизначеність, а як саме як значне (широке) коло осіб. Мінімальна межа кількісної характеристики такого кола на жаль досі залишається оціночною, хоча правникам варто було б домовитися принаймні щодо того, що така кількість не повинна бути меншою трьох;

5) публічність заклику ґрунтується на вирізненні двох аспектів публіки: перший – публікою передусім є адресат інформаційного впливу – ті особи, на яких спрямовані спонукальні відомості змісту закликів, другий – публіка це також адресат інформаційного повідомлення – безпосередній одержувач інформації, тобто ті, кому відповідні відомості фактично доводилися до відома. Перший

аспект впливає із змісту повідомлюваної інформації (відповідає на питання, хто має вчинити ті діяння, про які йдеться в заклику), а тому підлягає вивченню експертами, у той час як другий встановлюється правозастосувачем (слідчий, прокурор, суд) і більшою мірою свідчить про зовнішню сторону діяння, як правило обстановку вчиненого (відповідає на питання, хто почув/побачив заклик, до відома кого він реально був доведений).

Для встановлення публічності в разі вчинення публічного заперечення достатньо встановити лише публіку як адресат інформаційного повідомлення. Така відмінність обумовлена тим, що заперечення, на відміну від заклику, не вимагає з'ясування схильального компоненту;

б) існують також і невербальні форми, що можуть виражатися зокрема в жестах та міміці. Важливу роль можуть відігравати також і паралінгвістичні засоби, зокрема інтонація, темп, тембр і т. п. Так, оклична інтонація може свідчити про наявність «схильального» моменту у висловлюванні особи, що є однією із відмежувальних ознак заклику від виловлювання, яке закликом не є. У той же час окремі обов'язкові змістовні елементи заклику/заперечення можуть виражатися вербально (напр., вказівка на необхідність зміни конституційного ладу), а окремі невербально (напр., виражений у жестах чи шляхом демонстрації певного предмету – насильницький спосіб зміни конституційного ладу). З другого боку, навпаки – невербальні чи паралінгвістичні засоби, що супроводжують усне чи письмове повідомлення, можуть вказувати на відсутність того чи іншого елементу заклику/заперечення. З практичної точки зору це означає, що в подібних випадках: а) на дослідження експерту повинні надаватися не лише зразки усного чи письмового мовлення, але й вказуватися в яких умовах (за яких обставин) таке мовлення здійснювалися та які невербальні чи паралінгвістичні засоби супроводжували акт мовлення, б) суд повинен оцінити експертний висновок з урахуванням того, чи надавалися експерту відомості про такі засоби;

7) суб'єкт може повідомляти певні відомості і усвідомлювати, що процес цього повідомлення супроводжується певними діями, котрі мають те чи інше смислове навантаження, тобто усвідомлювати

лінгвістичний контекст свого інформаційного діяння, який є лише фоном його повідомлення. Лінгвістичним контекстом конкретного аналізованого висловлювання можуть бути, зокрема: 1) попередні висловлювання особи (у т. ч. й шляхом перепосту висловлювань інших осіб); 2) відомості, що повідомлялися іншими особами, у т. ч. співучасниками; 4) відомості у вербальній формі, що супроводжують процес повідомлення (зображення, плакати з написами, викрикувані гасла, дії осіб що знаходяться поруч з промовцем тощо). У такому разі контекст може входити в структуру заклику/заперечення як його обов'язкового елементу.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-14>

Свінцицький Андрій

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
директор Українського науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

Біла Вікторія

*доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник (наукової установи)
Українського науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 111-1 КК УКРАЇНИ
«КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЛЬНІСТЬ»**

Уведення до Кримінального кодексу України нової статті 111–1 «Колабораційна діяльність» спричинила дискусію серед фахівців щодо ознак вчинення колабораційної діяльності та її юридичної конструкції. Як зазначають О. Кравчук та М. Бондаренко, ст. 111–1 КК України охопила значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо